

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ІЗМАЇЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ УКРАЇНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ ТА СОЦІАЛЬНИХ НАУК
КАФЕДРА ЗАГАЛЬНОЇ ТА ПРАКТИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ**

«ЗАТВЕРДЖЕНО»

Навчально-методичною радою ІДГУ
Протокол № 4 від 15.01.2019 р.

Голова НМР *Н. М. Кольцун* Н. М. Кольцун

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Психологія агресивності

освітній ступінь бакалавр
(назва освітнього ступеня)

галузь знань для всіх галузей знань
(шифр і назва галузі знань)

спеціальність для всіх спеціальностей
(код і назва спеціальності)

освітня програма / спеціалізація для всіх освітніх програм
(код і назва спеціальності)

тип дисципліни вибіркова
(обов'язкова / вибіркова / факультативна)

ПОГОДЖЕНО:

Гарант освітньо-професійної програми

О.А.Васильєва

(підпис, ініціали, прізвище)

РЕКОМЕНДОВАНО:

кафедрою загальної та практичної психології

протокол № 6 від 09.01.2019

Завідувач кафедри Л.О.Прокоф'єва

(підпис, ініціали, прізвище)

ПОГОДЖЕНО:

Голова науково-методичної ради факультету української філології та соціальних наук

І.Б. Циганок

(підпис, ініціали, прізвище)

Розробники програми:

Мазоха Інна Степанівна, кандидат психологічних наук, доцент кафедри загальної та практичної психології

Рецензенти програми:

Кічук Антоніна Валеріївна, кандидат психологічних наук, доцент кафедри загальної та практичної психології

1. ОПИС ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Розподіл годин за навчальним планом	
	Денна	Заочна
Кількість кредитів:4	Лекції:	
	20	6
Модуль:1	Практичні заняття:	
Загальна кількість годин:120		
Рік вивчення дисципліни за навчальним планом:2	Лабораторні заняття:	
Семестр:4	Семінарські заняття:	
	28	6
Тижневе навантаження (год.): - аудиторне:3 - самостійна робота:7	Консультації:	
Форма підсумкового контролю:залік	Індивідуальні заняття:	
Мова навчання:українська	Самостійна робота:	
	72	108

2. МЕТА ДИСЦИПЛІНИ

Предмет вивчення навчальної дисципліни: агресивність як властивість особистості, агресія, як поведінкова реакція, види та форми агресивності та агресії.

Метою вивчення дисципліни є: формування знання про цілі, функції та види агресивності та агресії, основні теорії агресії, основні причини виникнення агресивності та агресії; механізми становлення агресивної поведінки людини; особливості прояву агресії у різні вікові періоди, методи психологічної діагностики агресивності, індивідуальні та групові методи психокорекції агресивності.

Передумови для вивчення дисципліни Загальна психологія, Історія психології, Сучасні психологічні теорії особистості, Конфліктологія

Міждисциплінарні зв'язки Загальна психологія, Психологія особистості, Соціальна психологія, Психофізіологія, Психокорекція.

3. ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Для вибіркових навчальних дисциплін

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен набути такі результати навчання:

Знання: Визначати, аналізувати та пояснювати психічні явища, ідентифікувати психологічні проблеми та пропонувати шляхи їх розв'язання

Демонструвати розуміння закономірностей та особливостей розвитку і функціонування психічних явищ в контексті професійних завдань

Рефлексувати та критично оцінювати достовірність одержаних результатів психологічного дослідження, формулювати аргументовані висновки.

Уміння: Ілюструвати прикладами закономірності та особливості функціонування та розвитку психічних явищ

Складати та реалізовувати програму психопрофілактичних та просвітницьких дій, заходів психологічної допомоги у формі лекцій, бесід, круглих столів, ігор, тренінгів, тощо, відповідно до запиту.

Пропонувати власні способи вирішення психологічних задач і проблем у процесі професійної діяльності, приймати та аргументувати власні рішення щодо їх розв'язання.

Комунікація: Емпатійно взаємодіяти, вступати у комунікацію, бути зрозумілим, толерантно ставитися до осіб, що мають інші культуральні чи гендерно-вікові особливості.

Демонструвати навички командної роботи у процесі вирішення фахових завдань
Автономність та відповідальність: Здійснювати пошук інформації з різних джерел для вирішення професійних завдань в т.ч. з використанням інформаційно-комунікаційних технологій

Здійснювати реферування наукових джерел, обґрунтовувати власну позицію, робити самостійні висновки

Самостійно обирати та застосовувати валідний і надійний психодіагностичний інструментарій (тести, опитувальники, проєктивні методики тощо) психологічного дослідження та технології психологічної допомоги

4. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ДИСЦИПЛІНИ

№ з/п	Назви модулів / тем	Кількість годин (денна форма навчання)							Кількість годин (заочна форма навчання)						
		Аудиторні	Лекції	Семинарські (практичні)	Лабораторні	Консультації	Індивідуальні заняття	Самостійна робота	Аудиторні	Лекції	Семинарські (практичні)	Лабораторні	Консультації	Індивідуальні заняття	Самостійна робота
1	Агресивність та агресія: визначення та види	4	2	2				2	2	2					12
2	Основні теорії агресії. Причини агресивної поведінки та агресивності	4	2	2				10	2		2				14
3	Методи систематичного дослідження агресивності та агресії	4	2	4				10	2		2				14
4	Становлення агресивної поведінки	2	2	4				10	2		2				14
5	Біологічні основи агресивної поведінки людини	4	2	4				10	2	2					14
6	Зовнішні детермінанти агресії	4	2	4				10							14
7	Індивідуальні детермінанти агресії: особистість, установки та гендер	4	4	4				10	2	2					14
8	Превентивні заходи та корекція агресивної поведінки	4	4	4				6							8

Проміжний контроль							4							4
Разом:	30	20	28				72	12	6	6				108

5. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

5.1. Зміст навчальної дисципліни за темами

Тема 1. Агресивність та агресія: визначення та види

Агресивність як властивість особистості. Агресія як поведінка. Агресія як намір. Агресія як завдання шкоди та образи. Ворожа (емоційна, імпульсивна) та інструментальна агресія. Реактивна та проактивна агресія. Деструктивна та конструктивна агресія.

Тема 2. Основні теорії агресії. Причини агресивної поведінки та агресивності

Агресія як інстинктивна поведінка (психоаналітичний та еволюційний підхід). Агресія як вияв спонуки (теорії агресії Берковіца, Зільмана).

Когнітивні моделі агресивної поведінки. Агресія як набута соціальна поведінка (теорія соціального научіння).

Тема 3. Методи систематичного дослідження агресивності та агресії

Експериментальні та неекспериментальні підходи у дослідженнях.

Дослідження агресивної поведінки за допомогою опитування: анкети, особистісні шкали, оцінювання іншими. Проективні методи.

Спостереження за агресією. Лабораторні спостереження. Лабораторний експеримент. Ігрові міри агресії. Експерименти А. Бандури з лялькою

Бобо. Метод Басса і метод Тейлора.

Тема 4. Становлення агресивної поведінки

Засвоєння агресивної поведінки: сімейні взаємини, стиль сімейного керівництва, моделі сімейного впливу, взаємодія з ровесниками,

моделі агресії в ЗМІ. Вплив когнітивних процесів на розвиток агресії: виникнення, закріплення, апробація і корекція агресивних форм поведінки. Стійкість агресивної поведінки.

Тема 5. Біологічні основи агресивної поведінки людини

Роль спадкового чинника у формуванні агресивної поведінки людини. Аномалії, пов'язані з Y- та X-хромосомами. Гормони та агресивна поведінка. Центральна нервова система (взаємозв'язок головного мозку і навколишнього середовища). Збудження і агресія: вплив збудження на агресивність та вплив агресії на збудження.

Тема 6. Зовнішні детермінанти агресії

Фрустрація: перешкода на шляху до бажаного як передумова агресії. Від фрустрації до агресії. Вербальний та фізичний напад: реальна та уявна провокація до агресії. Характеристики об'єкта агресії – стать та раса об'єкта як передумова агресії. Вплив з боку оточуючих як передумова агресії: підкорення наказам, ефект присутності та вчинків третьої сторони.

Агресія і спека. Шум і агресія (ефект тісноти, вплив забрудненого повітря на агресію). Зовнішні детермінанти агресивної поведінки (індивідуальні характеристики, різноманітні предмети, мас-медіа).

Тема 7. Індивідуальні детермінанти агресії: особистість, установки та гендер

Особистість та агресія: риси характеру, що впливають на агресивність (тривога, страх соціального несхвалення; упередженість; дратівливість, емоційна чутливість; локус контролю; сором). Установки, система цінностей та агресія. Гендер і агресія: чоловіки і жінки як агресори, чоловіки і жінки як об'єкти агресії.

Тема 8. Превентивні заходи та корекція агресивної поведінки

Катарсис як поведінкова агресія: зняття напруження за допомогою агресивних дій. Емоційний катарсис. Вплив моделей неагресивної

поведінки. Когнітивні методи контролю агресії (атрибуції, пом'якшувальні обставини, пробачення та виправдання). Індукція несумісних реакцій: емпатія, гумор як засоби запобігання агресії Тренінг соціальних умінь у запобіганні та подоланні агресії.

5.2. Тематика семінарських занять.

Тема 1. Агресивність та агресія: визначення та види

Тема 2. Основні теорії агресії. Причини агресивної поведінки та агресивності

Тема 3. Методи систематичного дослідження агресивності та агресії

Тема 4. Біологічні основи агресивної поведінки людини

Тема 5. Зовнішні детермінанти агресії

Тема 6. Індивідуальні детермінанти агресії: особистість, установки та гендер

Тема 7. Превентивні заходи та корекція агресивної поведінки

5.3. Організація самостійної роботи студентів.

№ з/п	Вид роботи	Кількість годин		Форми звітності
		денна форма навчання	заочна форма навчання	
1.	Підготуйте реферат з теми “Психологічні механізми агресивності військовослужбовців в різних видах і умовах діяльності”.	6	9	реферат
2.	Опрацюйте основну літературу з навчальної теми.	6	9	Конспект літератури
3.	Підготуйте реферат з теми “ Психологія терору і тероризму.”.	6	9	реферат
4.	Підготуйте реферат з теми “ Сімейні взаємини, стиль сімейного керівництва, моделі сімейного впливу у засвоєнні агресивної поведінки”.	6	9	реферат
5.	Підготуйте реферат з теми “. Особистість та агресія: риси характеру, що впливають на агресивність (тривога, страх соціального несхвалення; упередженість; дратівливість, емоційна чутливість; локус контролю; сором). ”	6	9	реферат
6.	Підготуйте реферат з теми “Психологічні особливості прояву агресивної поведінки в підлітковому віці”.	6	9	реферат
7.	Підготуйте реферат з теми “Агресивна поведінка дітей дошкільного віку: причини виникнення та профілактика ”.	6	9	реферат
8.	Підготуйте реферат з теми “Особливості психокорекції дитячої агресивності засобами арт-терапії ”.	6	9	реферат
9.	Підготуйте реферат з теми “ Психологічний тренінг як засіб зниження агресивності підлітків”.	6	9	реферат

10.	Ознайомтеся з додатковою літературою з навчальних тем.	6	9	Конспект літератури
11	Підготувати відповіді на тестові запитання для самостійної роботи	8	14	Відповіді на тестові завдання
12.	Підготовка до проміжного контролю	4	4	Модульна контрольна робота
	Разом	72	108	

Тематика індивідуальних (групових) завдань

Надається орієнтовний перелік завдань за кожним видом роботи

До основних форм самостійної роботи студентів при вивченні предмету «Психологія агресивності» слід віднести: опрацювання лекційного матеріалу та додаткове самостійне вивчення теоретичного матеріалу за підручниками та навчальними посібниками; підготовка до семінарських занять і виконання позааудиторних завдань. Для організації індивідуальних завдань з науково-навчальною літературою студентам пропонується: конспектування окремих тем, які виносяться на самоопрацювання, складання словника термінів.

6. ФОРМИ ПОТОЧНОГО ТА ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

6.1. *Форми поточного контролю:* семінарські заняття, індивідуальні завдання.

6.2. *Форми проміжного контролю:* модульна контрольна робота.

6.3. *Форми підсумкового контролю:* залік.

7. ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Під час поточного контролю оцінюються відповіді студента на семінарських заняттях, результати самостійної роботи з науковою літературою та першоджерелами, а також якість виконання студентом індивідуального завдання у вигляді реферату та його презентації.

Модульна контрольна робота проводиться в письмовій формі та включає два теоретичні питання, відповіді на які дають можливість оцінити рівень оволодіння теоретичним матеріалом з сучасних теорій агресивності, а також вміння застосовувати ці знання при аналізі особливостей агресивної поведінки

Зразок варіанту модульної контрольної роботи:

1. Проаналізуйте основні теорії агресії.
2. Розкрийте особливості соціальних детермінант агресії..

8. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

8.1. *Шкала та схема формування підсумкової оцінки*

Переведення підсумкового балу за 100-бальною шкалою оцінювання в підсумкову оцінку за традиційною шкалою

Підсумковий бал	Оцінка за традиційною шкалою
90-100	зараховано
70-89	
51-69	
26-50	не зараховано
1-25	

Схема розподілу балів

Максимальна кількість балів	70 балів (поточний контроль) – середньозважений бал оцінок за відповіді на семінарських заняттях та виконання індивідуальних завдань, який переводиться у	30 балів (проміжний контроль) – за результатами виконання модульної
------------------------------------	--	--

	100-бальну шкалу з ваговим коефіцієнтом.0,7	контрольної роботи
Мінімальний пороговий рівень	35 балів (поточний контроль)	16 балів (проміжний контроль)

8.2. Критерії оцінювання під час аудиторних занять

Оцінка	Критерії оцінювання навчальних досягнень
5 балів	Оцінюється робота студента, який у повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно, самостійно та аргументовано його викладає, глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних запитань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову та додаткову літературу, вільно послуговується науковою термінологією, розв'язує задачі стандартним або оригінальним способом, наводить аргументи на підтвердження власних думок, здійснює аналіз та робить висновки.
4 бали	Оцінюється робота студента, який достатньо повно володіє навчальним матеріалом, обґрунтовано його викладає, в основному розкриває зміст теоретичних запитань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову літературу, розв'язує задачі стандартним способом, послуговується науковою термінологією. Але при висвітленні деяких питань не вистачає достатньої глибини та аргументації, допускаються при цьому окремі неістотні неточності та незначні помилки.
3 бали	Оцінюється робота студента, який відтворює значну частину навчального матеріалу, висвітлює його основний зміст, виявляє елементарні знання окремих положень, записує основні формули, рівняння, закони. Не здатний до глибокого, всебічного аналізу, обґрунтування та аргументації, не користується необхідною літературою, допускає істотні неточності та помилки.
2 бали	Оцінюється робота студента, який не володіє навчальним матеріалом у достатньому обсязі, проте фрагментарно, поверхово (без аргументації та обґрунтування) викладає окремі питання навчальної дисципліни, не розкриває зміст теоретичних питань і практичних завдань.
1 бал	Оцінюється робота студента, який не в змозі викласти зміст більшості питань теми та курсу, володіє навчальним матеріалом на рівні розпізнавання явищ, допускає істотні помилки, відповідає на запитання, що потребують однослівної відповіді.
0 балів	Оцінюється робота студента, який не володіє навчальним матеріалом та не в змозі його висвітлити, не розуміє змісту теоретичних питань та практичних завдань.

8.3. Критерії оцінювання індивідуальних завдань

Вид	Максимальна кількість балів
Тестові завдання	5
Конспект першоджерел	5
Реферат	5
Презентація	5

Критеріями оцінювання *анотацій наукових статей* є вміння студента стисло визначати ключові позиції, які викладені автором у статті. Критеріями оцінювання роботи з *першоджерелами* є здатність студента тезово розкрити зміст запропонованого матеріалу. Оцінювання *реферату* здійснюється за такими критеріями: самостійність та оригінальність дослідження, виконання поставлених автором завдань, здатність здійснювати узагальнення

на основі опрацювання теоретичного матеріалу та відсутність помилок при оформленні цитування й посилань на джерела. Критеріями оцінювання *презентації* є її відповідність змісту доповіді студента за матеріалами дослідження та оригінальність візуального представлення.

8.4. Критерії оцінювання модульної контрольної роботи

Максимальна кількість балів за відповідь на 1 питання складає 15 балів. Критеріями оцінювання є: повнота відповіді, здатність критичного аналізу теоретичного матеріалу, вміння наводити аргументи та робити висновки.

8.5. Критерії оцінювання під час підсумкового контролю

Підсумкова оцінка виставляється за результатами поточного та проміжного контролю.

9. ІНСТРУМЕНТИ, ОБЛАДНАННЯ ТА ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, ВИКОРИСТАННЯ ЯКИХ ПЕРЕДБАЧАЄ НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА
Технічні засоби для демонстрування презентацій (ноутбук, проектор).

10. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

10.1. Основні джерела

1. Бандура А., Уолтерс Р. Подростковая агрессия: изучение влияния воспитания и семейных отношений /Пер. с англ. – М.: Апрель Пресс: Эксмо-Пресс, 2000. – 508 с.
2. Берковиц Л. Агрессия: причины, последствия и контроль /Пер. с англ. – СПб.: Прайм-Еврознак, 2001. – 510 с.
3. Бэрн Р., Ричардсон Д. Агрессия /Пер. с англ. – СПб.: Питер, 1998. – 330 с.
4. Гайдукевич Г.А., Ложкін Г.В., Сьомін С.В. Психодіагностика агресивності військовослужбовців: Навчальний посібник. – Житомир.: ВФ при ЖІТІ, 1997. – 56с.
5. Глузман О.В., Мелоян А.Е., Туз Л.Г. Агресія та її глибинно-психологічні джерела: Навчальний посібник. – К.: ТОВ Видавництво «Освіта України», 2006. – 256 с.
6. Гришина Н.В. Психология конфликта. – СПб.: Питер, 2001. – 464 с.
7. Дмитриев А.В. Конфликтология: Учеб. пособие. – М.: Альфа-М, 2003. – 336 с.
8. Дроздов О.Ю., Скок М.А. Проблеми агресивної поведінки особистості: Навчальний посібник. – Чернігів: ЧДПУ імені Т.Г.Шевченка, 2000. – 156 с.
9. Дружинин В.Н. Экспериментальная психология. – 2-е изд., доп. – СПб.: Питер, 2001. – 320 с.
10. Дубинин Н.П., Карпец И.И. Агрессивность и альтруизм //Генетика, поведение, ответственность /Под ред. В.Н.Кудрявцева. – М.,1989. – С.219-231.
11. Занюк С.С. Психология мотивації та емоцій / Волин. держ. ун-т ім. Лесі Українки. – Луцьк, 1997. – 180 с.
12. Крэйхи Б. Социальная психология агрессии. – СПб.: Питер, 2003.

13. Левитов Н.Д. Психическое состояние агрессии // Вопросы психологии. – 1972. – № 6. – С. 168 –171.
14. Леонов Н.И. Конфликты и конфликтное поведение. Методы изучения: Учебное пособие. – СПб.: Питер, 2005. – 240 с.
15. Лоренц К. Агрессия (так называемое "зло") /Пер с нем. – М.: Прогресс, Универс, 1994. – 272 с.
16. Майерс Д. Социальная психология. – СПб.: Изд. «Питер», 1999.
17. Паренс Г. Агрессия наших детей /Пер. с англ. – М.: Форум, 1997. – 160 с.
18. Психология человеческой агрессивности: Хрестоматия /Сост. К.В. Сельченко. – Мн.: Харвест, 1999. – 653 с.
19. Психологія суїциду: Посібник /За ред. Москальця В.П. – К.: Академвидав, 2004. – 288 с.
20. Семенюк Л.М. Психологическая сущность агрессивности и ее проявления у детей подросткового возраста: Метод. рекомендации в помощь педагогам–практикам. – М., 1991. – 16 с.
21. Соловьева С.Л. Агрессивное поведение и агрессивность как свойство личности // Обозрение психиатрии и медицинской психологии имени В.М.Бехтерева: Сб. статей. – М., 1995. – №3. – С. 13.
22. Фрейд З. Психология бессознательного: Сб. произведений /Под ред. М.Г.Ярошевского. – М.: Просвещение, 1990. – 448 с.
23. Фромм Э. Анатомия человеческой деструктивности. – М.: АСТ, 2004. – 637 с.
24. Фурманов И.А. Агрессия и насилие: диагностика, профилактика и коррекция.-СПб.: Речь,2007.-480 с.
25. Хренников О.В., Дроздов О.Ю., Скок М.А. Проблеми агресивної поведінки особистості: Навчальний посібник. – Чернігів: ЧДПУ ім. Т.Г.Шевченка, 2000.

10.2. Допоміжні джерела

1. Алфимова М.В., Трубников В.И. Психогенетика агрессивности // Вопросы психологии. – 2000. – № 6. – С. 112.
2. Бовть О.Б. Соціально-психологічні причини агресивної поведінки підлітків // Рідна школа. – 1999. - № 2. – С.17 – 20.
3. Бойко И.Б. Проявление агрессивности несовершеннолетних осужденных женского пола // Вопросы психологии. – 1993. - №4. – С.27-31.
4. Гиренко С.П. Агресивна поведінка особистості в конфлікті // Вісник Харківського Університету. Серія “Психологія”. – 2000. - № 472. – С. 49 – 51.
5. Завражин С.А. Агрессивные фантазии в детском подростковом возрасте. //Вопросы психологии. – 1993. – №5. – С.43–49.

6. Колосова С. Агрессия и агрессивность // Школьный психолог. – 2000. – № 25-28.
7. Реан А.А. Агрессия и агрессивность личности / А.А. Реан. // Психологический журнал.-1996.-Т.17.-5.-с. 3-18.
8. Румянцева Т.Г. Агрессия и контроль // Вопросы психологии. – 1992. – № 5.
9. Румянцева Т.Г. Понятие агрессивности в современной зарубежной психологии //Вопросы психологии. – 1991. – №1. – С.81–87.
10. Смирнова Е.О., Хузеева Г.Р. Психологические особенности и варианты детской агрессивности // Вопросы психологии. – 2002. – № 1. – С. 17-26.
11. Шебанова В.І. Особливості комунікації і типу агресивного реагування молодших школярів // Педагогіка і психологія. – 2001. – № 3-4.

10.3. Интернет-ресурсы

1. Бэрон Р., Ричардсон Д. Агрессия URL: <http://www.aquarun.ru/psih/agr/agr10.html> (дата обращения: 15.01.2014).
2. Факторы появления агрессивного поведения у детей URL: <http://psifactum.ru/upbringing/569-upbringing.html> (дата обращения: 15.01.2014).
3. Змановская В Девиантология URL: http://modernlib.ru/books/zmanovskaya_v/deviantologiya_psihologiya_otkl_onuayuschegosya_povedeniya/read_7/ (дата обращения: 15.01.2014).
4. Бютнер К. Жить с агрессивными детьми URL: http://www.koob.ru/byutner_kristian/jit_s_agressivnimi_detmi (дата обращения: 15.01.2014).